

РОЗВИТОК ІДЕЇ ПОЛІТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ХХ СТ.

Актуальність даної проблеми полягає у необхідності вивчення історії розвитку ідеї політехнічної освіти в Україні у ХХ столітті, що впливає на формування сфери суспільних відносин школярів, сприяє професійному самовизначенню, усвідомленому використанню засобів діяльності. Створення наукового світогляду дозволяє кожному учневі визначати своє місце в суспільній практиці відповідно до прагнень, здібностей і можливостей, що забезпечує свідоме й критичне засвоєння знань, всебічне формування особистості.

Мета дослідження – прослідкувати еволюцію ідеї політехнізму в шкільній освіті України ХХ ст.

Завдання: 1) охарактеризувати основні тенденції кожного етапу розвитку ідеї політехнізму; 2) прослідкувати головні закономірності кожного етапу розвитку ідеї політехнізму.

Початок третього тисячоліття позначився формуванням постмодерного типу особистості, масштабними постіндустріальними перетвореннями, об'єктивними світовими глобалізаційними процесами, поза якими неможливе пізнання нових сенсів сучасної цивілізації і розвиток педагогічної науки. Найважливішими досягненнями є інноваційне розв'язання проблеми підготовки молоді до майбутньої трудової діяльності, урахування закон змін праці. Це розкриває соціально-економічну природу переорієнтації трудових функцій людини як істоти розумної і моральної, що набуває особливої значущості в сучасних умовах, коли спостерігається зростання професійної мобільності особистості. Ідею політехнізму, яка свого часу була сформульована в період оновлення механізмів соціально-економічної розбудови суспільства, відносимо до вічних соціально-педагогічних надбань. У 1931 р. політехнізацію шкіл умотивовано, задокументовано і проголошено пріоритетним напрямом державної освітньої політики. Реформування системи шкільної освіти передбачало перетворення загальноосвітніх шкіл у трудові політехнічні. Політехнізм став провідним принципом дидактики, а політехнічна підготовка – самостійним компонентом змісту шкільної освіти. Еволюція ідеї політехнізму історично пов'язана із трансформаціями системи "освіта – виробництво – економіка" та випереджувальним оновленням людського потенціалу. Ідея політехнізму виступає джерелом розвитку шкільної освіти щодо задоволення потреб сучасного виробництва в тісному зв'язку з вихованням людини, одухотворенням прогресивного економічного поступу.

У ході дослідження процесу розвитку ідеї політехнізму в шкільній освіті України ХХ ст. виокремлено його послідовні етапи [4].

I етап (1901–1918 рр.) – пошуково-емпіричний. Цей етап пов'язаний з науковими працями вчених, які відстоювали необхідність перебудови шкіл на принципах збереження й відтворення трудових традицій у суспільстві: І. Анопов, П. Ігнат'єв, О. Неболсін (праця як джерело духовного й матеріального багатства країни). Цей період пов'язувався із ліквідацією політехнічної неграмотності населення, перетворенням школи на основі зв'язку навчання з життям. До практичних здобутків належить: посилення загальноосвітнього й політехнічного характеру трудового навчання; використання вчителями наочних, лабораторних і практичних методів, активізація зусиль щодо оснащення лабораторій та навчальних кабінетів. Чим успішніше реалізовувалася ідея політехнізму, тим ґрунтовнішою була підготовка школярів до праці й життя – це головна суперечність даного етапу.

II етап (1919–1933 рр.) – експериментально-новаторський. Даний етап характеризувався активним розвитком теоретичних засад політехнізму у творчості П. Блонського (трудоий принцип організації шкільної освіти), Г. Гринька, Я. Ряппо (конкретно професійний характер політехнізації), Я. Калашникова (зміст політехнічної освіти на засадах наукового узагальнення та практичної значущості). Цей час відзначався активними пошуками інноваційних шляхів політехнізації шкіл у зв'язку з введенням обов'язкової початкової освіти. Здійснювалася розбудова мережі фабрично-завод-

ських семирічок і шкіл колгоспної молоді. Головною закономірністю даного етапу є те, що чим відповідальнішим було ставлення до реалізації в змісті загальної освіти політехнічного компонента і всіх видів праці, тим ефективніше відбувалося всебічне й гармонійне виховання особистості.

III етап (1934–1957 рр.) – теоретико-аналітичний. Цей етап відзначався посиленням уваги до загальноосвітньої політехнічної підготовки учнів з метою їх вступу до ВНЗ і технікумів, що відображалось в працях Г. Ващенко (особливості застосування методу проектів), М. Пістрака (виокремлення загальних наукових принципів сучасного виробництва). Даний етап зосереджувався на здобутті учнями теоретичних знань про основні принципи виробництва в ході вивчення загальноосвітніх дисциплін. Чим активніше здійснювалися наукові пошуки щодо створення інноваційного досвіду реалізації ідеї політехнізму, тим оперативніше відбувалася зміна її концептуалістики, суспільно-політичні й соціально-економічні трансформації – це головна закономірність даного етапу.

IV етап (1958–1983 рр.) – професійно-виробничий. Сформулювалися цільові орієнтири підготовки випускників до праці на виробництві за масовими професіями, що, у свою чергу, впливало на проблематику наукових досліджень І. Пустового, М. Скаткіна, П. Ставського (особистісно-діяльнісна сутність політехнізму). Цей час визначався як етап конкретногалузевого й практичного спрямування політехнізму в добу переходу до обов'язкової середньої освіти. Закономірністю даного етапу є те, що чим оперативніше долалися суттєві відмінності між розумовою та фізичною працею на засадах політехнізму, тим ефективніше нівелювалася відстань між загальною й професійною освітою/

V етап (1984–1999 рр.) – економічно-реформаційний. Цей період вплинув на теоретичні роботи С. Калюги (функціональна природа політехнічних знань), М. Ніколаєва (виявлення найбільш суттєвих і перспективних ознак трудової діяльності й виробництва в змісті шкільної освіти). Даний етап пов'язаний із модифікацією ідеї політехнізму на тлі осучаснення загальної середньої освіти, зміненням акцентів на навчальну працю школярів. Фактично відбулася спроба надати старшокласникам обов'язкову початкову професійну підготовку, але, на жаль, вона не мала логічного завершення. З'ясовано, що це було зумовлено низкою причин: низький рівень розробленості питань оплати праці учнів, а також відсутність реальних можливостей матеріального розрахунку з базовими підприємствами щодо забезпечення шкільних майстерень. Закономірністю даного етапу є те, що чим якісніше розв'язувалася проблема політехнізму, тим свідоміше здійснювався професійний вибір школярів відповідно до їх інтересів, здібностей і нахилів тощо.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку науки розроблено вектор розвитку ідеї політехнізму в освіті, визначено закономірні напрями та пріоритети поглиблення даного явища у сучасних умовах. Також констатовано наявність цілого ряду суперечностей, які з одного боку сприяють руху вперед, а з іншого підкреслюють нездатність існуючих умов створити сприятливий клімат для майбутнього. Головними суперечностями розвитку ідеї політехнізму є: а) між удосконаленням змісту політехнічної підготовки і слабкістю її матеріально-технічного забезпечення; б) між реальною трудовою діяльністю і змістом навчально-виробничої діяльності школярів; в) між здійсненням поглибленої трудової політехнічної підготовки учнів і виконанням шкільною освітою нехарактерних для неї функцій професійної підготовки молоді за фахами, що потребували спеціального навчання.

Список використаної літератури

1. Вопросы политехнического образования [Текст] / Ин-т общего и политех. образования. – М.: АПН РСФСР, 1963. – 342 с.
2. Вопросы трудового воспитания и политехнического обучения в истории советской педагогики и школы [Текст] : сб. ст. Вып. 2 / ред. М. Г. Хитарян. – Вологда : Вологод. пед. ин-т, 1975. – 152 с.

3. *Кітова О.* Поєднання навчання з продуктивною працею як основний принцип трудової політехнічної школи [Текст] / Ольга Кітова // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2009. – №7-8. – С. 36–39.

4. *Семеновська Л.* Політехнічна освіта школярів : закономірності, суперечності й тенденції розвитку (XX століття) [Текст] / Л. Семеновська // Педагогічні науки : зб. наук. праць. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2011. – Вип. 3. – С. 76–83.

Світлана Дудка

ПОЛІТЕХНІЗАЦІЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В 30-ТІ РОКИ XX СТ.

З початком XXI століття людство перейшло на якісно новий рівень розвитку, на рівень високотехнологічного постіндустріального суспільства, провідною характеристикою якого є інформаційна насиченість. Але сучасний світ не просто насичений інформацією, він ще й надзвичайно технологічний. У цих умовах одним із головних завдань системи освіти будь-якої країни є формування творчої, самостійної і активної особистості, яка здатна до повноцінної життєдіяльності в постіндустріальному суспільстві. Не виняток у цих процесах становить і молода незалежна Українська держава, яка ставлячи перед собою завдання інтеграції до високорозвиненого світового співтовариства, має особливу увагу звернути на кардинальне оновлення освітнього простору.

У сучасній соціально-економічній ситуації трудова спрямованість навчання, залучення молоді до трудової діяльності та рівень її політехнічних знань стають не тільки чинниками економічного добробуту держави, самореалізації і творчого розвитку людини, а й передумовою її виживання. За таких умов значно зростає важливість історико-педагогічних досліджень у галузі трудової спрямованості навчання. Особливо цінний досвід у цьому плані можна почерпнути з історії реформування української системи освіти в 30-ті роки XX століття, коли було проголошено курс на розбудову політехнічної школи.

У радянській педагогічній думці проблема політехнічної освіти учнів вивчалася давно і всебічно, тому можна виокремити такі напрями наукових пошуків: висвітлення еволюції ідеї політехнізму (Л. Акользіна, М. Колмакова, Г. Крап, С. Литвинов, Г. Сошновська); обґрунтування її методологічних основ (С. Батишев, І. Клочков, М. Скаткін, С. Шаповаленко); розробка структури і змісту політехнічної освіти (Ю. Васильєв, Д. Епштейн, К. Іванович, В. Ледньов, В. Поляков, А. Шибанов); розкриття науково-методичних аспектів проблеми (Н. Буринська, В. Дарханов, М. Жидєлев, І. Зверєв, Ф. Сушкова).

Розробкою політехнічної проблематики займається і ряд сучасних дослідників: П. Атутов, В. Борисов, Й. Гушулей, В. Курило, Г. Терещук, В. Мадзігон, А. Вихрущ, Д. Тхоржевський, Л. Семеновська, Н. Слюсаренко та багато інших.

Мета нашого дослідження полягає у висвітленні особливостей політехнізації української системи освіти в 30-ті роки XX століття.

Процеси індустріалізації, що відбувалися в Україні в 20-30-ті роки XX століття не могли не вплинути на систему загальної освіти молоді. На початку 1930-х років політехнізацію шкіл проголошено пріоритетним напрямом державної освітньої політики. Одним із головних засобів здійснення політехнізації проголошено встановлення тісного зв'язку школи з виробництвом. Реформування системи освіти передбачало перетворення загальноосвітніх шкіл у трудові політехнічні і проходило під гаслом: "Геть словесно-вербальну школу, відірвану від праці, від виробництва: хай живе справжня політехнічна школа". Творення політехнічної школи розпочалося ще наприкінці 20-х років XX ст., але масового характеру цей процес набув лише після того, як у березні 1930 р. НКО України провів VII Всеукраїнську нараду в справах школи, на якій вирішено реорганізувати 7-річні трудові школи на фабрично-заводські семирічки (ФЗС) та школи колгоспної молоді (ШКМ). ФЗС і ШКМ розглядалися як нові типи загальноосвіт-